

David Grabijn

De Pijnbank van het Geluk

De samenleving in therapie

LezersPoort Uitgevers / Haarlem

Inhoud

Vooraf van de uitgever:
De kentering 7

Aantekeningen bij elk hoofdstuk 185

Nawoord van de schrijver 194

Korte bio 195

Vooraf

De kentering

Begin jaren tachtig van de vorige eeuw haerde er iets in de vooruitgang van de wereld. Er was een nieuwe oliecrisis, er waren spanningen: Tito overleed, Irak vergreep zich aan Iran, Israël aan Libanon, de Sovjet-Unie aan Afghanistan, er waren Palestijnse aanslagen in het Westen, je had de Falklandoorlog, de plaatsing van kruisraketten met kernbommen in West-Europa, enzovoort. De werkloosheid was hoog, de industrie trok zich verder terug naar goedkopere landen elders in de wereld. De welvaart groeide niet meer. Ook het zoeken naar persoonlijke ontplooiing en een betere wereld stakte. Het kwam er niet meer van. Het was tijd voor 'alle hens aan dek'.

Na de Tweede Wereldoorlog was hard gewerkt aan het opbouwen van een ongekende welvaart. Wie de ellende van de jaren dertig en de oorlog had meegemaakt, kwam in de jaren zestig en zeventig geleidelijk in een betrekkelijk grote materiële weelde terecht. Tv, koelkast, auto, telefoon, vakantie in het buitenland, sherry, dubbele hamburgers, een goede opleiding, dat alles kwam binnen het bereik van steeds meer mensen.

Wie vlak na de oorlog was geboren – de babyboomers – had in de jaren zestig geleerd dat het in het leven niet alleen ging om geld of werk – dat was er toch wel – maar vooral ook om ontplooiing: muziek, seks, drugs en het zoeken naar 'zin'. Geloof en politiek hadden afgedaan en de inspiratie moest vooral uit 'jezelf' komen. De politiek kon hoogstens nog zorgen voor 'leuke dingen voor de mensen'.

Geen wonder dat de mensen zo schrokken. De ouderen (veertig plus) zagen zich de welvaart – waarvoor ze zo hard hadden gewerkt en waarop ze inmiddels recht meenden te hebben – al door de neus geboord en de jongeren (de rond-de-dertigers, ofwel de babyboomers) kregen juist toen ze eindelijk serieus aan het werk wilden gaan,

te maken met een arbeidsmarkt die niet altijd op hen zat te wachten. En de generatie die daar weer achteraan kwam (vijfentwintig min) zag al helemaal geen toekomst meer.

De politiek had het er te kwaad mee. Als er niet genoeg belastinggeld binnenkwam, konden de 'leuke dingen voor de mensen' niet langer betaald worden. En als de bedrijven niet genoeg geld verdienden, kon je daar ook geen geld meer weghalen. Maar ja, ietsje minder welvaart was natuurlijk niet bespreekbaar, dus werd er gezocht naar wegen om de economische groei weer aan te jagen. Het was misschien geen toeval dat in diverse landen de 'no-nonsense' benadering in zwang kwam. Reagan in de vs, Thatcher in Engeland en Lubbers in Nederland zetten in op meer economie en minder franje. Eigenlijk ontkwam geen enkele westerse leider eraan te bezuinigen, te hervormen, te decentraliseren en te privatiseren, ten einde de overheidsfinanciën op orde te krijgen en de groei te redden, ook als het ging om socialisten als Palme (Zweden), Fabius en Rocard (Frankrijk) of Gonzáles (Spanje). Deze laatsten werden geconfronteerd met het feit dat ook de linkse kiezers de gevonden welvaart graag wilden behouden en vergroten.

De economische bedrijvigheid en de technologie kregen resoluut voorrang en dat was een keus die door bijna iedereen werd gesteund. Tenslotte kon je moeilijk van de burgers verwachten dat ze hun auto of tv weer de deur uit zouden doen. De oplossing was geniaal: zowel voor de leuke dingen als voor een groot aantal overheidstaken moest je voortaan bij het moderne bedrijfsleven zijn. Zo kon de overheid afslanken en zo kon je tegelijk de burger motiveren zichzelf te bedruipen. En het zou nog mooier worden: hoe meer het bedrijfsleven kon verkopen, hoe meer mensen er aan het werk konden, hoe minder mensen een uitkering nodig hadden en hoe meer geld de mensen over hadden om spullen of diensten te kopen.

De overheid kreeg drie taken: a. de mensen begeleiden in hun ontplooiing naar zelfverantwoordelijke, consumerende en calculerende burgers, b. het bedrijfsleven helpen zich te ontwikkelen naar leveranciers van zo veel mogelijk dingen die de burgers nodig hadden of leuk vonden en c. zichzelf zo veel mogelijk wegcijferen. In tegenstelling tot de eerste twee taken is de derde taak niet gelukt, de overheid bleek hard nodig als verkeersagent voor handel en diensten en als uitdeler van straffen aan mensen die niet willen invoegen.

In de jaren tachtig ontwikkelde het kapitalistisch gedachtegoed

een enorme dynamiek. Het was in deze jaren dat het staatscommunisme in Oost-Europa definitief verloor van de verleidelijke vrijheden van het Westen. De Berlijnse muur was aan het begin van de jaren zestig opgericht en zou in 1989 worden gesloopt. Er was geen houden meer aan.

Voor zowel de babyboomers als de oudere generaties in het Westen ging de omslag van een door hogere idealen getemperd kapitalisme naar een rauwere vorm ervan, niet vanzelf. Wanneer je ooit armoede en oorlog hebt meegemaakt, dan is het even wennen wanneer je opnieuw voor jezelf moet opkomen, nu niet om te overleven, maar om een betrekkelijke luxe te beschermen. Wanneer je weet hoe leuk het is om samen popconcerten te bezoeken of eindeloos met vrienden over niets te ouwehoeren, dan is het even wennen als je als babyboomer op de arbeidsmarkt moet gaan concurreren en de beschermende overheid zich terugtrekt.

Om de gewenste veranderingen in goede banen te leiden, werd een instituut opgericht. Over dit instituut nu gaat dit boek. Het gaat ook over gewone mensen. De gewone mensen, voorzover er gewone mensen bestaan, waren zowel slachtoffer van de ontwikkelingen in de wereld als de dragers van die veranderingen. Iets in hen verzette zich, soms werden ze er ziek van of kregen geestelijke problemen. Tegelijk omarmden ze dezelfde ontwikkelingen en hielpen ze deze verder. Het was en is een duivels dilemma: gaat het in het leven om het geld of gaat het om het hart? Om hebben of om zijn? De meeste mensen zullen zeggen dat het gaat om de juiste mix en daarmee lijkt het probleem voldoende bezworen. Er zullen echter altijd ook mensen zijn die willen kiezen.

De uitgever

ps. Achterin het boek staan aantekeningen per hoofdstuk voor mensen die onbevangen aan dit boek zijn begonnen, maar hier en daar op woorden stuiten die vragen kunnen oproepen zoals Aids, Atv, Zandsteen en Zappa, en er een kleinigheid over willen weten.

oktober 1987

1

Ze was niet ongelukkig. Ze had een lieve man. Een baan met perspectieven. Een hoekhuis met een erker. Aardige burens, tenminste aan de kant van de Jovelstraat. In de familie werd nauwelijks gekibbeld. Haar ouders zorgden prima voor zichzelf. Ze had een aantal prettige vriendinnen en ook nog een trouwe vriend. Geen kinderen, maar wel een zeer tevreden lapjeskat. Ze zag er goed uit voor iemand van tweeënveertig. Niet dik, niet mager, niet uitgezakt. Niet somber, niet overdreven vrolijk. Niet klein en zeker niet te lang. Ze had een kast vol leuke kleren. Genoeg schoenen die lekker zaten en haar goed stonden. Haar kapper prees haar ravenzwarte haar, haar tennisleraar haar in zet.

Maar ze moest altijd huilen. Dat wil zeggen, haar ogen traanden vrijwel zonder onderbreking. Overdag veegde ze de druppels uit haar ooghoeken of, als ze er te laat bij was, van haar wangen. 's Ochtends was haar kussensloop nat. In de spiegel zag ze rode ogen en, na wat deppen met de handdoek, in haar ooghoeken traag opwellend water, als twee minieme bronnen van raadselachtig vocht.

Ze wist niet precies meer wanneer het was begonnen. Het zal een jaar of vier geleden zijn geweest, dat ze 's winters bij het fietsen merkte dat haar ogen traanden. Ze dacht dat ze verkouden werd en wreef haar ogen droog met haar mouw, of bette ze met een zakdoekje. Maar in het voorjaar ging het niet over.

Het was toen nog geen groot probleem. Ze droogde haar ogen, wanneer niemand keek en er waren dagen dat ze er weinig aan dacht. 's Zomers droeg ze op straat een grote zonnebril. Onprettig vond ze het wanneer ze in gezelschap of op kantoor gedachteloos een traan wegpinkte en mensen haar vroegen of er soms iets aan scheelde. 'Nee, gewoon last van tranende ogen,' zei ze dan, een tikje bits.

Lex merkte het natuurlijk ook. In het begin kuste hij haar tranen weg. 'Je smaakt naar de zee, Cindy,' zei hij dan. Op een gegeven ogen-

blik zei hij dat ze misschien een bril moest, zodat ze niet meer zo zou knijpen met haar ogen. Ten slotte liet ze zich door haar man overhalen om naar de huisdokter te gaan. De dokter zei dat haar ogen in orde leken, maar verwees haar voor de zekerheid naar de oogarts. Ook deze constateerde geen gebreken en raadde haar aan om nog een paar maanden af te wachten of er misschien spontaan verbetering zou optreden. De oogarts vroeg zich ook af of de nieuwe computers op haar werk haar ogen te veel vermoeiden. Of misschien was de lucht in huis en op kantoor te droog?

Haar leven ging intussen gewoon door. Ze had het druk met haar werk. Ze leidde de afdeling promotie van een grote broodfabrikant en ze stond er in de drukte van haar bezigheden niet bij stil, dat haar ogen eigenlijk altijd nat waren. 's Avonds echter, als Lex na het avondeten stond af te wassen en zij op de bank zat met de krant of naar het journaal keek, druppelden er tranen op de krant of op de tv-gids en vroeg zij zich dikwijls af wat haar mankeerde. Tot Lex terugkwam uit de keuken en ze weer even was afgeleid. Maar als ze 's avonds in bed lag, draaide ze zich op haar natte wangen en slikte zo veel mogelijk druppels door tot ze insliep.

Na een jaar of misschien nog langer, was het nog steeds niet over. Het werd niet erger, maar het begon haar te hinderen dat mensen in winkels of mensen die haar niet kenden, haar vreemd aankijken. Ook zeiden Lex en haar collega's steeds vaker dat ze er toch eens mee naar de dokter moest. Ten slotte ging ze terug naar haar dokter. Deze was verbaasd dat ze nog steeds last had en verwees haar naar de specialist.

'Traanbuisverstopping,' zei de specialist (een ander dan de oogarts bij wie ze eerder was geweest). Hij dacht aan een chronische ontsteking en schreef haar antibiotica voor. Ze maakte twee kuren braaf af, maar ze hielpen niet. Daarna dacht de huisarts aan een irritatie die haar traanklieren overactief maakte. Maar de oogarts raadpleegde zijn keel-, neus- en oorcollega en deze raadde aan ook eens naar de neusholten te kijken. Aan de positie van de traanpunten kon het niet liggen, zei hij. Ze leken schoon en voor de zekerheid werden haar traanbuisjes doorgespoten. De kNO-arts rekte het traanneuskanaaltje op met een metalen staafje. Men onderzocht ook de kwaliteit van het traanvocht, maar daar bleek niets mee aan de hand te zijn.

Omdat zij het druk had en omdat de doktoren en specialisten het ook druk hadden, zat er vaak geruime tijd tussen de vele verschillende onderzoeken en zo kwam het dat ze zomaar ineens weer een jaar verder was, zonder dat haar probleem was verholpen. De oogarts

Aantekeningen

bij elk hoofdstuk

Je vindt hier per hoofdstuk, voor zover van toepassing, op alfabetische volgorde een aantal namen en begrippen iets nader verklaard.

De hoofdpersonen in dit verhaal uit 1987 zijn hoofd van de promotieafdeling Cindy, haar man Lex, die gemeenteambtenaar is, hun werkloze buurman Philip Parks, de geniale dokter Jorn Kals, paleisdirecteur Willem Grondwater, netwerkster en bestuurster Mireille Pater, Cindy's vriendin Stina, de bungelende kunstenaar Youssef, de gewiekste politicus Olivier Mista en Willems vader Dirk, idealist tot het laatst.

Vooraf

Aanslagen: bijvoorbeeld in Antwerpen (1981) 4 doden en 95 gewonden door Zwarte September ofwel Al Fatah, in Parijs (1982) 6 doden door Abu Nidal, in Madrid (1985) 18 doden door Hezbollah en dan in Rome (16 doden) in 1985 en een vliegtuigbom in een vlucht van Rome naar Athene (4 doden) in 1986, deze laatste twee aanslagen weer door Abu Nidal.

Afghaanse oorlog (1979-1989): de Sovjet-Unie viel Afghanistan binnen, maar kon niet winnen van het door het Westen gesteunde Islamitische verzet.

Falklandoorlog (1982): tussen Argentinië (militaire junta) en Engeland (Thatcher) om een paar eilandjes voor de zuidkust van Argentinië. Kostte twee oorlogsschepen en 900 mensenlevens.

González, Felipe: socialistisch premier van Spanje (1982-1996), voerde liberale hervormingen en privatiseringen door.

Irak-Iran oorlog (1980-1988): het olierijke Irak (Saddam Hoessein) viel het olierijke Iran (Khomeini) binnen, maar kon het ondanks wapensteun uit het Westen niet bolwerken. 1 miljoen doden.

Oliecrisis: de eerste was in 1973 (oliekraan dicht door oorlog in het Midden-Oosten), de tweede in 1979 (crisis door revolutie in Iran: olieprijs en inflatie naar recordhoogten) en de derde in 1999 (dure

Nawoord

De uitgever had wel een erg lang voorwoord nodig. Ik zal het nawoord kort houden. Wat hebben we van dit boek geleerd? Wat is geluk?

Een definitie waar iedereen zich min of meer in lijkt te kunnen vinden is 'geluk bereik je wanneer iedereen zich in vrijheid kan ontplooiën.' Willem Grondwater zegt het zelf.

Dat klinkt misschien hoogdravend, maar het is ook zoals dokter Kals tegen Cindy zegt: 'geluk is het vinden van je eigen weg.' Worden mensen daarmee niet tot eilandjes die elkaar weinig meer te zeggen hebben en wordt de samenleving daar niet erg kil van? Ja, inderdaad, maar het lijkt er sterk op dat we dat met zijn allen toch het liefste willen. Dat komt omdat de economie de belangrijkste sleutel is geworden voor de manier waarop we willen leven. We willen steeds meer hebben en steeds meer beleven, in de hoop dat daarin het geluk ligt. Onze eigen weg daarheen loopt via de keuze van een 'eigen' energieleverancier naar een 'eigen' beltoon op onze telefoon. Zolang de economie groeit, zullen we geloven dat het uiteindelijke gelukspunt in de toekomst ligt. Zodra de economie stagneert, zoals in de jaren tachtig en zoals in de eerste jaren van deze eeuw, steken allerlei vervelende twijfels en onderhuidse spanningen de kop op. Laten we hopen dat we de laatste restjes olie en gas kunnen gebruiken om de wereldeconomie nog eenmaal flink op te stoken. Zodat we onze eigen weg naar het geluk kunnen blijven zoeken. Het zal soms pijnlijk zijn, maar we zullen er misschien iets van leren. Op naar de jaren negentig in *Garage Tibet*, het zesde deel van deze cyclus.

David Grabijn

In dezelfde serie van dezelfde auteur:

(van af najaar 2004 elk halfjaar een volgend, ook afzonderlijk te lezen, boek)

Madelena's Bed

Het mythisch voorspel / De Tweede Wereldoorlog

Rome's Schroevendraaiers

Afbrokkelende structuren / Jaren vijftig

Ringo's Testament

De essentie van de jaren zestig

Rioja van de Ziel

Doelen in de jaren zeventig

Garage Tibet

Ondernemers op pad / Jaren negentig

Mirrari's Redding

De toekomst is er al / De nieuwe eeuw